

2018-11-30

Dnr 5.2.1-2018-1138

Sámediggi
Sámedigge
Sámiediggie
Saemiedigkie

Svenska Kraftnät

registrator@svk.se

Remiss gällande ny planerad 400 kV luftledning mellan Messaure i Jokkmokks kommun och Keminmaa i norra Finland. Ert dnr 2017/298

Sametinget i Sverige är både en statlig myndighet och ett folkvalt samiskt parlament med syfte att förbättra de svenska samernas möjligheter som ursprungsfolk att bevara och utveckla sin kultur. Till Sametingets uppgifter hör att medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas – däribland renskötelsens intressen – vid utnyttjandet av mark och vatten.

Svenska kraftnät tillsammans med den finska stamnätsoperatören Fingrid (bolaget) planerar tillsammans en ny 400 kV luftledning mellan Messaure i Sverige och Keminmaa i Finland. Sametinget har fått möjlighet att i myndighetsdialogen yttrat sig till Svenska kraftnät och lämnar följande synpunkter.

Den planerade luftledningen ligger inom samebyarna Slakka, Jåhkågasska tjiellde, Udtja, Tuorpon, Sirges, Unna tjerusj, Gällivare, Ängeså, Kalix, Pirttijärvi, Korju och Liehittäjä. Den berör flera riksintressen för rennäringen exempelvis i form av kärnområden och flyttleder.

Sametingets generella ståndpunkt är att eventuella exploateringar måste genomföras så att den samiska kulturen och renskötelsen har möjlighet att utvecklas inom Sápmi. Markexploateringar kan bara genomföras om renskötelsens och övriga samiska behov beaktas och respekteras.

Allmänt om renskötelsen

Renskötelsen är enligt 1 § rennäringslagen den rätt som personer av samisk härkomst har att använda mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. Renskötelsen är en civil rättighet som är byggd på urminnes hävd som förvärvats genom att man under en lång tid brukat marken utan att någon hindrat en. Renskötelsen är grundlagsskyddad och svenska myndigheter har en skyldighet att främja det samiska folkets möjligheter att behålla, utveckla och utöva sin kultur och samfundsliv enligt regeringsformen 1 kap 2 §. Samernas rätt till renskötsel fastslås uttryckligen i regeringsformen 2 kap 17 § om näringsfrihet. Renskötelse är en erkänd del av samernas kultur och traditionella levnadssätt i Sverige. Samernas rätt att bedriva renskötsel omfattas även av egendomsskyddet i regeringsformen 2 kap 15 § och renen utgör också privat egendom.

Cujuhus/adress	Telefodna/telefon	Fákasa/tefefax
Box 90, 981 22 GIRON/KIRUNA		
Besök: Adolf Hedinsvägen 58	0980 - 780 30 (växel)	0980 - 780 31
e-post: kansli@sametinget.se		
Org.nr.: 202100-4573		www.sametinget.se

För att renskötelsen ska kunna fortsätta existera är markerna av största betydelse. Aktörer som tar mark i anspråk där renskötelsen utövas måste ta hänsyn till vilka ingrepp som kan accepteras och vilka skadeförebyggande åtgärder som krävs för att denna rätt inte ska kränkas. Det är bolaget som ska åläggas villkor till skydd för rennäringen och ett sådant åläggande får inte direkt eller indirekt ställa krav på att samebyn ska bedriva sin enskilda renskötelse på visst sätt. Det förutsätter medgivande från de berörda renägarna. Det är berörd sameby som ska redovisa om det finns lämpliga skyddsåtgärder. Samebyn har både traditionell kunskap och erfarenhet om hur deras renskötelse bedrivs och vilka konsekvenser som luftledningarna orsakar, det finns dessutom vetenskapligt stöd för att renar undviker kraftledningarna.

Renskötelsen – ett allmänt och enskilt intresse

Rennäringsintresset är både ett allmänt intresse enligt miljöbalken 3 kap 5 § och ett enskilt intresse som medlemmarna i en sameby innehar enligt rennäringslagen (1971:437). Det allmänna rennäringsintresset innebär att mark- och vattenområden som har betydelse för renskötelsen ska så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringens bedrivande. Det enskilda rennäringsintresset sammanfaller ofta med och utgör en förutsättning för det allmänna rennäringsintresset. En inskränkning i renskötelsen får endast göras efter godkännande från den enskilde rättighetshavaren eller genom att regeringen upphäver renskötelsen inom ett område med stöd av 26 § rennäringslagen.

Riksintresse rennäring

Enligt 3 kap. 5 §, första stycket miljöbalken ska mark- och vattenområden som har betydelse för bl.a. rennäringen så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringens bedrivande. Enligt andra stycket ska områden av riksintresse för rennäringen skyddas mot sådana åtgärder. Bestämmelsen innebär att i områden som är av riksintresse ska åtgärder som kan påtagligt försvåra renskötelsens bedrivande inte tillåtas. Områdena karaktäriseras ofta som flyttvägar, svåra passager, kalvningsområden och rastbeten. Riksintresse rennäring ska ses i ett landskapsperspektiv eftersom det handlar om ett skydd för områden med olika ändamål som måste hänga ihop för att helheten ska fungera. Det är således inte bara de utpekade områdena som ska skyddas utan även funktionella samband som flyttleder och sammanhängande markområden så att den fria strövningen till och från dessa områden inte hindras. Därmed bör observeras att även förhållandevis begränsade åtgärder kan avsevärt försvåra renskötelsen. Rennäringen är en förutsättning för den samiska kulturen och riksintresseskyddet för rennäringen tillkom p.g.a. rennäringens svårigheter att hävda sig mot starka exploateringsintressen. Staten har en skyldighet att tillförsäkra att renskötelsen ska kunna fortsatt existera även för kommande generationer och då är markerna av den största betydelse.

Inflytande

Samebyarna har rätt till inflytande och ska ha möjlighet att påverka besluten när mark inom det samiska traditionella området berörs. Verksamhetsutövaren ska ha dialog direkt med berörda samer om planerade exploateringar. Sametinget anser att vissa normer ska följas för att det ska anses som att samerna deltagit effektivt:

- Den traditionella näringen får inte bli tillintetgjord.

Cujuhus/adress	Telefvdna/telefon	Fåksa/telefax
Box 90, 981 22 GIRON/KIRUNA		
Besök: Adolf Hedinsvägen 58	0980 - 780 30 (växel)	0980 - 780 31
e-post: kansli@sametinget.se		
Org.nr.: 202100-4573		www.sametinget.se

- Samrådsförfarandet har varit omfattande och har resulterat i ett positivt stöd för åtgärden hos en majoritet av de rådfrågade.
- Samebyn ska få så mycket information om åtgärden att de kan fatta ett informerat beslut om projektet och om de så önskar lämna sitt "fritt och informerade samtycke".
- Samebyn ska ges möjlighet till ett effektivt deltagande och ett faktiskt inflytande. För att nå ett effektivt deltagande avses; tidsaspekten, ekonomiska resurser och att inga andra faktorer redan låst förutsättningarna.
- Den samiska kulturen och de samiska rättigheterna/folkrättsliga principer ska respekteras.

Samisk markanvändning och miljökonsekvensbeskrivning (MKB)

En exploatering av marken innebär ofta att även landskapet runt omkring påverkas med förändrad natur och förutsättningar. Detta ger konsekvenser för samerna och den samiska kulturen, då den samiska markanvändningen som regel försämras. Det är viktigt att berörda samebyar kommer in i ett tidigt skede i arbetet med att ta fram en MKB för att kunna förmedla sina kunskaper och syn på den planerade verksamheten. Sametinget har tagit fram en vägledning för hur samisk markanvändning ska integreras i MKB-processen:

<https://www.sametinget.se/26843>

I en MKB ska bland annat följande beskrivas:

- Hur, när och var renskötsel bedrivs i det aktuella området
- Vilken funktion området har för rennäringen
- Samlad bedömning av vilka konsekvenser som kan uppstå för renskötseln inom berörd samebyn samt påverkan på samebyns funktionella samband
- Kumulativa, permanenta, tillfälliga, sociala och kulturella effekter
- Redogöra för berörda riksintressen
- Redovisa förebyggande och skadelindrande åtgärder som vidtas för att minimera störningar på rennäringen
- Redovisa aktuell samt förutsägbar intrångsbild för berörd sameby
- Eventuell påverkan på angränsande samebyar
- Redovisa vad som framkommit i samrådet med berörd sameby

Konsekvenser

Bolaget beskriver först att bedömning av påverkan på renskötseln kommer att göras efter samråd med samebyarna men ändå avslutas underlaget med en samlad bedömning där alla utredningskorridorer ger små-måttliga konsekvenser. I detta skede av projektet och med det underlag som finns tillgängligt gör Sametinget bedömningen att påverkan är stor till mycket stor. Samebyarna är redan hårt påverkade och undanträngda av olika verksamheter. Vilket har lett till merarbete i det dagliga renskötselarbetet. Alla kvarvarande marker är viktiga och blir allt viktigare särskilt när klimatet är ostabilt. Renskötseln bedrivs utifrån renarnas förutsättningar och på renarnas villkor. Renen vandrar efter födan och olika betesområden används under olika årstider och förutsättningar. Renskötselns bedrivande påverkas av en mängd yttre faktorer som väderleks- och snöförhållanden, rovdjurstryck, renarnas kondition, betestillgång, personal, störningar från andra verksamheter m.m. Renskötseln är till sin natur en verksamhet som bygger på hög flexibilitet i förhållande till miljö- och vädermässiga variationer. Anpassningsförmågan har därför av tradition ansetts vara hög.

Cujuhus/adress	Telefvdna/telefon	Fåksa/telex
Box 90, 981 22 GIRON/KIRUNA		
Besök: Adolf Hedinsvägen 58	0980 - 780 30 (växel)	0980 - 780 31
e-post: kansli@sametinget.se		
Org.nr.: 202100-4573		www.sametinget.se

Renskötsel bygger på ekologiskt hållbara principer och är därför beroende av ett sammanhållet naturlandskap. Olika områden och möjligheten att förflytta sig däremellan brukar benämnas funktionella samband. De funktionella sambanden skapar grundläggande förutsättningar att bedriva renskötsel i en sammanhållen årscykel. Ett krav för skydd av funktionella samband är att renskötseln inom ett område inte ska tillåtas bli störd av exploateringar i sådan omfattning att den sammanlagda effekten av exploateringarna leder till att den sammanhållna årscykeln hotas.

Bolaget beskriver att påverkan på renskötsel kommer att vara i form av exempelvis avverkning, markarbete, mänsklig aktivitet samt tillfällig nedsättning av markens värde som betesmark. Bolaget glömmer att även tillsyns- och transportvägar samt ljud och ultravioletta ljus också påverkar renskötseln och renarna. Betesmarkens värde nedsätts inte bara tillfälligt utan den påverkas och förändras under en lång tid framöver.

Luftledningen kommer att utgöra en barriär i landskapet vilket påverkar renarnas betesro och rörelsemönster. Därtill kommer de ljud som alstras från kraftledningar och kunna uppfattas som störande för renarna. Det ultravioletta ljuset i kraftledningar ser renarna som små ljusgnistor och därför undviker att vistas nära dem. Kraftledningar och vägar är barriärer i landskapet och studier visar att renar undviker sådan infrastruktur samt mänsklig aktivitet på ett avstånd av 1-12 km. Vid tillståndsbeslut ska helhetsbilden med dem kumulativa effekterna vägas in. Forskningen lyfter fram att konkurrerande markanvändning är en av de faktorer som har störst betydelse för renskötseln och att det även kommer att ha stor betydelse för effekterna av ett förändrat klimat. Vilket innebär att tillgången till olika betesmarker och flexibilitet att nyttja dem vid olika årstider och väderförhållanden är mycket viktigt för renskötselns klimatanpassningsmöjligheter.

Renbruksplaner (RBP)

Renbruksplaner är samebyarnas egna planeringsunderlag där dem beskriver sitt betesland under ett normalt renskötselår och systematiskt kartlägger värdefulla områden. Planerna består av fyra kompletterande delar: beteslandsindelning, fältkontroll, omvärldsfaktorer och GPS på ren. En RBP blir aldrig färdig utan uppdateras kontinuerligt. Kompletterande arbeten, ökad kunskap, nya metoder och förändringar på grund av annan markanvändning eller klimat gör att en RBP förblir ett levande och dynamiskt dokument som ägs av samebyn. Idag används RBP med RenGIS både som planeringsverktyg i renskötseln och som underlag för samrådsdiskussioner med andra markanvändare.

Sametingets samlade bedömning

Sametinget ifrågasätter de tidigare utredningarna om korridorer som inte kommer att utredas vidare. Sametinget känner inte till vilka som har deltagit i den processen. Genom gällande lagstiftning och de internationella konventioner som Sverige skrivit under har samerna rätt till inflytande i frågor som rör dem och Sverige har en skyldighet att främja renskötseln. I en utredning har bolaget förkastat ett alternativ att dra luftledningen från Svartbyn till Keminmaa. Sametinget anser inte att ett alternativ kan förkastas enbart på grund av större påverkan på bebyggelse. Det finns andra värden som måste vägas in. Vidare anser Sametinget att tekniken att använda markkabel inte heller kan uteslutas i detta skede av projektet. Markförlagda kraftledningar har många gånger mindre påverkan på den

Cujuhus/adress	Telefvdna/telefon	Fåksa/telex
Box 90, 981 22 GIRON/KIRUNA		
Besök: Adolf Hedinsvägen 58	0980 - 780 30 (växel)	0980 - 780 31
e-post: kansli@sametinget.se		
Org.nr.: 202100-4573		www.sametinget.se

biologiska mångfalden och ekosystemtjänsterna. Naturen har ett skyddsvärde och människans rätt att förändra och bruka naturresurserna är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl. Sammanhållen grön infrastruktur är förutsättningen för att renskötsel, natur och samisk kultur ska tillåtas fortleva. Grön infrastruktur har i alla år bundit samman människans och djurens färdvägar och är nödvändiga för en fungerande renskötsel. Renskötseln ger ett viktigt bidrag till svenskt miljö- och naturvårdsarbete bland annat genom att vara en indikator för det sammanhållna landskapets tillstånd.

I detta ärende har Sametingets rennäringschef beslutat. Föredragande har varit samhällsplaneraren.

Lars-Ove Sjajn
Rennäringschef

Anne Walkeapää
Samhällsplanerare

Cujuhus/adress

Box 90, 981 22 GIRON/KIRUNA
Besök: Adolf Hedinsvägen 58
e-post: kansli@sametinget.se
Org.nr.: 202100-4573

Telefovdna/telefon

0980 - 780 30 (växel)

Fákxa/telefax

0980 - 780 31

www.sametinget.se